

Wprowadzenie

Rozwój współczesnej neuropsychologii cechuje się integracją różnych zagadnień stanowiących dotychczas domenę innych dziedzin i dyscyplin nauki. Musi ona bowiem odpowiedzieć na liczne wyzwania praktyczne, wynikające ze zjawiska starzenia się populacji czy wzrostu liczby chorych ze schorzeniami somatycznymi skutkującymi dysfunkcjami OUN. Obserwujemy również rozwój metod stosowanych w neuropsychologii, ich cyfryzację, z zachowaniem dbałości o ekologiczną oraz opartą na dowodach wartość oddziaływań diagnostycznych i terapeutycznych. Zainteresowanie neuropsychologów poszukiwaniem różnych procedur i sposobów kontaktu diagnostycznego z osobą z dysfunkcją OUN wzrosło w efekcie restrykcji związanych z pandemią SARS-CoV-2 oraz potrzebą diagnozowania behawioralnych skutków COVID-19.

Zaproszenie do współtworzenia tego numeru przyjęli neuropsychologowie akademicy mający doświadczenia praktyczne. Zakres tematyczny artykułów odzwierciedla wspomnianą różnorodność kierunków poszukiwań badawczych i oddziaływań praktycznych w obszarze neuropsychologii.

Krzysztof Jodzio za cel badań przyjmuje wieloaspektowy opis zaburzeń wybranych procesów językowo-poznawczych, zaangażowanych w rozwiązywanie problemów zawierających metafory i podobieństwa u osób z nabytą patologią mózdzku. Wskazuje, że dysfunkcje mózdzku zaburzają procesualny charakter wiedzy, związany z samodzielnym myśleniem skojarzeniowym, wnioskowaniem przez analogię oraz interpretacją ukrytych treści. Autor sugeruje konieczność indywidualizacji podejść diagnostycznych i terapeutycznych względem poszczególnych osób z tego typu uszkodzeniami.

W okresie pandemii SARS-CoV-2 poszukiwano alternatywnych sposobów przeprowadzenia postępowania diagnostycznego. Ten nurt zainteresowań badawczych odzwierciedla praca Ewy Malinowskiej, Dominiki Żarneckiej, Emilii Łojek oraz Zespołu Badawczego NeuroCovid Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Aby poznać problemy poznawcze osób po przejściu COVID-19, zastosowano narzędzia telefonicznej oceny neuropsychologicznej. Autorzy wskazują zarówno ograniczenia, jak i użyteczność wykorzystywania metod zdalnych w toku diagnozy. Zwracają m.in. uwagę na obniżoną sprawność funkcjonowania osób po przechorowaniu COVID-19 w zakresie niektórych funkcji poznawczych.

Współczesna neuropsychologia podkreśla konieczność diagnozowania osób z przewlekłymi chorobami somatycznymi. Specyfika tych schorzeń może prowadzić do zmian w obrębie OUN, a w konsekwencji pojawienia się zakłóceń możliwości poznawczych, w tym pamięci prospektywnej. Marta Witkowska podejmuje próbę oszacowania możliwości poznawczych osób z przewlekłymi chorobami układu oddechowego. Opisuje predyktory obniżenia sprawności pamięci prospektywnej u takich osób, co ma istotne znaczenie dla profilaktyki, podejmowanego leczenia oraz utrzymania reżimu w przestrzeganiu zaleceń medycznych sformułowanych w stosunku do osób zmagających się z chorobą obturacyjną płuc.

Wykorzystując postęp technologiczny, neuropsychologowie mogą monitorować aktywność osób badanych, rejestrując dane w czasie rzeczywistym za pomocą codziennych urządzeń (smartwatch, telefon). Natalia Gawron, Aleksander Żebrowski oraz Beata Hintze dokonują oceny relacji między aktywnością fizyczną (z wykorzystaniem krokomierza) osób w średniej i późnej dorosłości a ich funkcjonowaniem poznawczym. Wskazują na istotną rolę aktywności fizycznej we wspieraniu rezerwy poznawczej i wzmacnianiu możliwości osób w drugiej połowie życia.

W pracy przeglądowej Magdalena Roessler-Górecka wskazuje, że zespół apatii jest zwykle opisywany w kontekście schorzeń psychiatrycznych, ale pojawia się również w przebiegu schorzeń OUN o zróżnicowanej etiologii (np. w chorobie Parkinsona, w chorobie Huntingtona, po udarach i urazach czaszkowo-mózgowych). Autorka omawia problemy definicyjne, podtypy apatii, kryteria diagnostyczne, w tym różnicowanie apatii i depresji oraz metody diagnostyczne.

Zwieńczeniem numeru jest recenzja monografii wieloautorskiej *Wielowymiarowość funkcji wykonawczych – perspektywa rozwojowa i kliniczna* pod redakcją Ewy Zawadzkiej i Sary Filipiak (2022, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej), przedstawiona przez Ernesta Tyburskiego. Publikacja zawiera rozdziały przeglądowe i empiryczne, prezentuje stan badań, istniejące i rozwijające się kierunki diagnostyczne i oddziaływania terapeutyczne względem osób z dysfunkcjami wykonawczymi.

Jesteśmy przekonane, że zawartość tekstów będzie inspiracją do poszukiwania kierunków badań i włączania w proces diagnozowania neuropsychologicznego nowych rozwiązań odpowiadających aktualnym potrzebom społeczeństwa.

Ewa Szepietowska, Ewa Zawadzka
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej